

Мр Момчило ИСИЋ, СЕЉАШТВО ВАЉЕВСКЕ ОБЛАСТИ 1929–1941, ГИРО „Милић Ракић”, Ваљево 1985.

Чињеница да у историјској литератури не постоји рад који би могао да му послужи као узор, определила је аутора да изгради сопствену концепцију у приступу и методологији саопштавања истраживачких резултата. Постављање рада у три целине, једну тематску и две хронолошко-тематске омогућило му је да живот села и проблем сељаштва у периоду 1929–1941. године сагледа и приближи сазнањима истријске науке на најбоље јасан начин, истичући основне карактеристике и специфичности. Поред непостојања литературе о селу ваљевске области, аутору је знатну тешкоћу представљао недостатак радова уопште из историје Ваљева и ваљевског краја у међуратном периоду. Осим књига „Ваљево 1900–1941” и „Револуционарни раднички покрет у ваљевском крају 1919–1941” других радова који би аутору могли да буду од користи, нема.

Упустивши се у дубоко архивско истраживање, црпећи сву грађу која се непосредно или индиректно односи на тему, Исић је дошао до знатног материјала на основу кога је успешно открио и изложио суштину проблема постављеног при дефинисању студије. У том погледу, Момчило Исић, се као и у својим ранијим радовима, исказао као темељан и савестан истраживач.

У првом поглављу насловљеном „Друштвено-економски односи” аутор кроз више подцелина детаљно анализира стање у коме се налази село, степен развијености и начин живота сеоског становништва. Поткрепљујући своја размишљања прецизним бројчаним и процентуалним подацима о социјалној структури становништва ваљевске области, броју становника зависног од пољопривреде, преовлађујућој величини поседа и њиховој распрострањености, Исић опредељује ваљевску област изразито пољопривредним карактером. Исићеве анализе у овом делу рада су широке и превазилазе посматрање села искључиво у територијалним оквирима у којима оно егзистира. Нарочито је значајно уочавање повратног утицаја село-град. Узајамном пројекцијом општег и појединачног и међусобним успостављањем мере, Исић не само да даје јасну слику села у времену које је обухваћено радом, већ трага за узроцима који успоравају његов општи развој и коче побољшавање животних услова сеоског становништва. У низу околности које утичу на недовољну развијеност, Исић наводи оскудност комуникација, односно слабу изграђеност путева, миграције из села у град, мале могућности за развој трговине, регрутовање радне снаге са села за прозиводњу у индустрији и занатству и истиче неопходност повезаности града са својим пољопривредним залеђем. Као о битном обележју живота сеоског становништва Исић говори о постојању сељачких дугова, продубљивању опште економске кризе ниском продуктивношћу, новоповољним условима везивања за земљорадничке задруге. У овом поглављу доста пажње је посвећено хигијенско-здравственим приликама, просветном, културном и верском животу на селу. Анализирајући узроке незавидног стања у том погледу, аутор разлоге проналази пре свега у слабој разгранатости здравствене и школске мреже.

Сиромаштво сеоског становништва утицало је на његов однос према политичким борбама. У другом поглављу „Сељаштво и грађанске политичке странке” Исић објашњава узроке немогућности режима да обезбеди подршку сељаштва и наводи чињеницу да оно учествује у политичком животу само у време избора. У оквиру овог поглавља аутор посвећује пажњу бојкоту скупштинских избора 1931. године, убском збору од 1. јула 1932. године, југословенској националној странци, неуспеху опозиције на скупштинским изборима 5. маја 1935. године, стварању Југословенске радикалне заједнице, политичким борбама за време општинских избора 1. новембра 1936, скупштинским изборима 11. децембра 1938. године, диференцирању у Савезу земљорадника, режимским покретима и групама.

У трећем поглављу „Револуционарни покрет и сељаштво” аутор прати организационо учвршћивање КПЈ на селу. Обнављање партијских и скојевских организација и активност на стварању Народног фронта слободе, теме су кроз које аутор проналази одговор на питања учешћа и активности сељаштва у револуционарном покрету. У садржају ове целине дат је и кратак преглед живота и рада Драгојла Дудића, најистакнутијег представника сељаштва у револуционарном покрету.

Исићево излагање у целини је поткрепљено обимном архивском грађом и изворима, па је дубока истраженост јача страна његове студије. Било би прескромно Исићеву књигу окарактерисати само као допринос историографији, јер она је заправо солидна основа за наставак рада на изучавању сељаштва на широј равни. Њен значај је у најуже схваћеном смислу двоструки. С једне стране књигом „Сељаштво ваљевске области 1929-1941” је обрађен један значајан сегмент историје Ваљева и ваљевског краја, а задатом тематиком, начином и методологијом рада Исићева књига је рецепт како ићи ка историји Ваљева. С друге стране, историчари који се синтетизовано баве историјским процесима у студији Исића су добили на појединим местима готове елементе синтезе и већим делом резултате који се могу користити у компаративним анализама.

Књига садржи регистар личних имена и 17 табела са корисним подацима.

Мирослав Перишић

Мирослав ПЕРИШИЋ, ПРОТА МАТЕЈА НЕНАДОВИЋ, живот и рад, Ваљево 1984, 100.

Ово је једна од најкомплетнијих и најсажетијих обрада живота Проте Матеје и у том погледу је Перишићев рад драгоцен за све оне који желе да упознају животни пут истакнуте личности српске историје.

Перишић у овом делу осветљава историју Србије у првој половини XIX века потресене првим и другим српским устанком, са посебним освртом на улогу Проте Матеје. Аутор се у приказивању живота и рада Проте Матеје, храброг ратника, вештог дипломате, државника и писца користи најважнијим обављеним изворима, историјском литературом и делимично радовима из књижевности.

Књига је прегледно, јасно и лепим стилем написана. Садржи следећа поглавља: СТАБЛО НЕНАДОВИЋА (9-17), ПРОТА МАТЕЈА НЕНАДОВИЋ – РОЂЕЊЕ И ШКОЛОВАЊЕ (19-22), ПРОТА И ПРВИ СРПСКИ УСТАНАК (23-59), ДЕЛОВАЊЕ НА БЕЧКОМ КОНГРЕСУ (61-68), У ДРУГОМ СРПСКОМ УСТАНКУ И ЗА ВРЕМЕ ПРВЕ ВЛАДАВИНЕ МИЛОША ОБРЕНОВИЋА (69-80), ЗА ВРЕМЕ ПРВЕ УСТАВОБРАНИТЕЉСКЕ ВЛАДЕ У ПЕРИОДУ ПРВЕ ВЛАДАВИНЕ КНЕЗА МИХАИЛА И ДРУГОГ УСТАВОБРАНИТЕЉСКОГ РЕЖИМА (81-89), МЕМОАРИ (91-94). На почетку књиге је уводна реч коју је дао аутор, на крају је закључак, кратак резиме на немачком језику, списак извора и литературе и кратка белешка о писцу. Рад садржи 10 фотографија, карту „Београдски пашалук 1804. г.” на којој су обележена седишта Правитељствујушег совјета који је основан 1805. године и два факсимила.

Аутор у првом поглављу књиге говори о Ненадовићима: и Алекси, кога су Турци посекали на колубарском мосту у Ваљеву 1804. године, Јакову, Јеврему, Сими и Љубомиру Ненадовићу, сину Проте Матеје. Обавештава одакле су и када Ненадовићи дошли у Бранковину.

У другом поглављу приказује Матејино школовање; године 1777. у Бранковини, код Ваљева, родио се Матеја, син Алексе Ненадовића, дугогодишњег кнеза ваљевске Тамнаве и Посавине. У Бранковини је учио код попа Станоја, а даље школовање наставља у Срему, у Купинову и Ашањи. Враћа се у Бранковину, где су га запосили 6. јуна 1793. године.

Наслов трећег дела књиге је: „Прота и први српски устанак”. Прота је организовао устанак у ваљевском крају. Аутор описује борбе које су вођене за ослобођење Ваљева и Шапца, Матеја Ненадовић је војсковођа у бици на Мишару 1806. године. Устаничким снагама на Дрини командовали су Лука Лазаревић и Прота Матеја. Био је први председник Правитељствујушег совјета, затим војвода тамнавски.

У четвртном поглављу приказује Протино деловање на бечком конгресу. После првог српског устанка Матеја Ненадовић прелази у Аустрију и настоји да велике силе заинтересује за борбу Србије против Турске.

Из петог дела под насловом „У другом српском устанку и за време прве владавине Милоша Обреновића”, између осталог, сазнајемо да је Прота Матеја после избијања другог српског устанка, прешао у Србију и постао ваљевски кнез, а затим члан Народне канцеларије у Београду. Због неслагања са владавином кнеза Милоша, Прота Матеја одлази у пензију.